

Ez a folytonos katonai továbbtanulás egyben örökös, résen-állás az ellenféllel szemben. Mert ma, amikor az egész világ s így valamennyi szomszédunk is a béke biztosítása nevében maximális módon a legnagyobb gazdasági-technikai, de egyben szellemi erőfeszítéssel fegyverkezik, valóban mélyen átérezzük a magyar harci erények klasszikus alakja, Zrínyi Miklós szavainak igazságát: „Végy példát a darvakról és a vadludakról: nem teszik szárnyok alá fejüket és nem alusznak, míg istrázsát ki nem állítanak; gondold meg: ellenséged nem aluszik, hanem vigyáz és gondolkodik a te károdra“.

KORNIS GYULA.

FORDULÓPONTOK AZ IFJÚSÁG FEJLŐDÉSÉBEN.

Korunk pedagógiája mind hangosabban követeli, hogy az iskolában ne csak tanítsunk, hanem neveljünk is, a probléma nehézségét azonban csak akkor látjuk, ha felvetjük a *hogyan* kérdését. Akik csak hangoztatják, hogy az iskolában nevelni is kell, de nem mondják meg, hogy ezt a nevelést hogyan kell csinálnunk, alig vagy egyáltalában nem viszik előbbre a kérdést. Ha ebből a szempontból kutatjuk a pedagógia irodalmát és az iskolai nevelésben a valóságot, akkor egyrészt az irodalom területén azt állapíthatjuk meg, hogy egyes tételekre vonatkozólag találunk útmutatásokat, más problémákra nézve nem találunk feleletet a *hogyan* kérdésre; másrészt a gyakorlatban azt kell látnunk, hogy a megvalósítás messze elmarad az elvek hangoztatásától.

A debreceni nyári egyetemen egy alkalommal volt egy előadás, amelyhez az egyik hallgató a következő bírálatot fűzte: „Nem azt kellett volna az előadónak mondania, mit kellene csinálnunk, hanem arról kellett volna előadást tartania, hogy mit csinált már ezen a téren“. A hozzászóló bizonyára azt akarta kifejezni, hogy nem az elméleti tervnek, hanem a megvalósult gondolatnak van vonzó természete, bizonyító ereje. A cél kérdését és a vele kapcsolatos problémákat nem tekintve, minden pedagógiai gondolat annyit ér, amennyi belőle megvalósítható. Ez a tanulmány bizonyos mértékig megvalósított, testet öltött gondolatról számol be.

Mindenekelőtt — éppen úgy, mint a mérnöki földkitűzésben — egy szilárd pontról kell gondoskodnunk. Ez a szilárd pont a nevelés célja. Ezt többféleképpen lehet megfogalmazni; egyik ilyen — s úgy gondolom, elfogadható — fogalmazás szerint a nevelés célja egészséges világnézet formálása.

Kornis Gyula szerint: „A világnézet végső gyökerét az értékésben találjuk meg. Az értékés pedig az értékesség közvetlen, intuitív felismerése, melynek gyökerei az érzelmek ir-

racionális talajából táplálkoznak“ (Az államférfi, I. 85.). Ebből az idézetből egyenesen következik, hogy a világnézet alakulása elsősorban nem az értelmi világtól, hanem az érzelmi és a vele kapcsolatos akarati élettől, azaz lelki életünk irracionális területétől függ. Ha ez az érzelmi világ nem egészséges, akkor jelentkezik az a feladat, hogy más útra tereljük, esetleg megfordítsuk. Ezzel a megfordítással törekszünk arra, hogy ebből az érzelmi magból táplálkozó világnézet egészséges legyen. Egyes esetekben elegendő egy kis elhajlítás, más esetekben erősebb kanyarodásra van szükség, harmadik esetben pedig határozott megfordulásra. Tanulmányom az érzelmi és vele kapcsolatosan az akarati világ ilyen fordulópontjairól, illetőleg — az érték-tudományok nyelvén — az erkölcsi élet fordulópontjairól szól.

Ez az irracionális megfordulás lényeges változást idéz elő a racionális életben is. Az irracionális területen meginduló megfordulás keresztülmegy útjában a racionális életen is. A fordulópont vonatkozhat az irracionális életnek egy-egy mozzanataira, de több mozzanatra is; vonatkozhat kisebb jelentőségű mozzanatokra és a leglényegesebb jelenségekre is. E szerint lehetnek kisebb jelentőségű megfordulások és lehetnek életbevágó fordulópontok, amelyek az alakuló világnézet gyökeres megváltozásával járnak. Mindkét típusra említek példát. E mennyiségi alapú osztályozás mellett érinteni kell a fordulópontok minőségi megkülönböztetését is. Ebből a szempontból a fordulópont egyrészt kedvező, másrészt kedvezőtlen irányba való fordulást jelenthet. Természetesen tudnunk kell, melyek azok az okok, amelyek kedvezőtlen irányba való fordulást idézhetnek elő, de minket most elsősorban a kedvező irányú fordulópontok érdekelnek. A tempó szempontjából lehetnek lassú és gyors megfordulások.

Fordulópontokat várhatunk az értékélmények növekedésétől. Az értékélmények keletkeztetésének általános módjára nézve idézem Kornis Gyula következő megállapítását: „Az értékélmény közvetlen felmerülését csak érzelmi ráhatás: példa, szuggesztíó, megragadó buzdítás, szemléletes bemutatás, tehát irracionális út készítheti elő és keltheti fel“ (Az államférfi, I. 86.). Ebből a felsorolásból könnyen megállapítható, hogy az értékélmények keletkeztetése, az érzelmi megfordítás, az erkölcsi élet gyarapítása, esetleg újjáalakítása sokkal nehezebb feladat, mint a logikum világossá tétele és különösen nehezebb feladat, mint ismeretek szerzése. Hogy itt nemcsak nehezebb, hanem egészen más természetű nevelői munkáról van szó, azt mutathatja mindjárt az említett általános módszer első szempontja: a példa. E szerint fordulópontokhoz vezető érzelmi hatást nem idézhetünk elő pusztán ismeretekkel, azaz szellemi életünknek egyik szelvényével, hanem ahhoz az egész lelki életünkre, valóságos életünkre is szükség van. Csak világnézetünknek, személyes életünknek a nevelés munkájába való bekapcsolódásával készíthetjük elő az erkölcsi élet fordulópontjait.

Nézzük meg közelebbről a fordulópontok keletkezésének feltételeit. Felteszem a kérdést: Melyek azok a feltételek, amelyek alapján a nevelő megindíthatja ezt a megfordulást? E munkában négy főfeltétel szükségességét látom: 1. Eszményekből összetevődő cél megrajzolása. 2. Megállapítása annak, hogy milyenek vagyunk az eszmények szempontjából; azaz önismeretre van szükség. 3. Szükség van arra, hogy az ifjúság erről az önismertetről őszintén beszámoljon valakinek. Mivel itt iskolai nevelésről van szó, ez a tanár iránt való bizalom szükségességét jelenti. 4. Szükség van arra, bízzék az ifjúság abban, hogy saját ereje és tanárai segítségével megközelítheti a célban foglalt eszményeket. Ezek a feltételek nagyobb részben (eszmények, bizalom, önbizalom) olyanok, amelyeknek szükségességét a pedagógia elmélete egészen természetesnek tartja, de olyan is van köztük (önismeret), amelynek szükségességét még az elméletben sem sikerült teljesen tisztázni. Azonban meg vagyok róla győződve, hogy a jövőben ez lesz egyik legfontosabb kérdés.

1. Hogy az ifjúságnak az iskolában vezetésünk mellett hová kell jutnia, mely célt kell megközelítenie, azt nekünk kell megmutatnunk. E célokkal kapcsolatban a következő két szempont érintését tartom szükségesnek. *a)* Elvontan is szoktam beszélni eszményekről, világnézetről, azonban az értékeket legtöbbször szemléletes formában, azaz mintaképekben mutatom be. Ilyen mintaképek lehetnek nemzetünk történelmi nagyjai, kiváló élő polgártársaink. Ez utóbbiak lehetnek országos nevéük, de lehetnek országos szempontból névtelenek, csak helyi szempontból mintaképek. A tanítónyelés szempontjából kiváló tanítók, sőt kiváló tanítónövendékek is lehetnek mintaképek. *b)* Fontosnak tartom azt, hogy célkitűzésünkben különösen kiemeljük a bevezetésben érintett irracionális élet jelentőségét. Ki kell fejtenünk, hogy szükség van ugyan arra, hogy az emberek értelmét minél jobban kifejlesszük, azonban ennek a nemzetnek a sorsa elsősorban azon fordul meg, hogy a józan értelem mellett az érzelem minél nemesebb, az akarat pedig minél erősebb legyen. Az értelmi tehetség területén úgynevezett fordulópontról nem beszélhetünk, ilyen csakis az érzelmi és akarati élet terén lehetséges, azaz azokon a területeken, ahol sok függ magától az ifjúságtól. Ezért célkitűzéseinkben, évnnyitó és évrzáró beszédeinkben és egyéb alkalmakkor — a fordulópont lehetősége érdekében — előkelő helyet kell biztosítanunk az érzelmi élet nemesedése és az akarati élet edzése gondolatának. Ha most összekötjük a szóban lévő két gondolatot, akkor azt kell mondanunk, ahhoz, hogy valamely növendék mintakép lehessen, szükséges ugyan az, hogy értelmes legyen, de ez magábanvéve még nem elegendő, a mintaképnek szerves alkotó eleme az érzelmi világ nemessége és az akarat edzettsége. Amikor az ilyen mintaképekről beszéltem növendékeimnek, nem az értelmi képességüket emeltem ki, hanem érzelmi és akarati életük fejlettségéről beszéltem. Az akarati életnek és a nemes érzelmetnek még az értelmesség szempontjá-

ból is van jelentősége. Ezt a tényt így szoktam tanítványaim elé állítani: Csak vasakarattal bontakozhat ki az értelmi erő maximuma, a nemes érzület pedig a legszebb gondolatokat termeli.

2. A cél gondolatát, az eszmények világát, a mintaképeket úgy kell az ifjúság elé tárni, hogy részben öntudatlanul, részben tudatosan önmagát vizsgálja abból a szempontból, hogy azoktól milyen távol van, vagy azokhoz milyen közel áll. Így a fordulópont problémájának második feltétele az önismeretre való törekvés. Ezt a befelétekintést gondolhatjuk a különféle tantárgyak erkölcsi vonatkozásaival, az életadta alkalmak megfelelő elintézésével (azaz az ifjúság konkrét tetteihez fűződő megbeszélésekkel) és az önismeret szolgálatában álló sajátlagos feladatok megoldásával.

3. Sok ifjúnak a helyesebb irányba való fordulásra elegendő az, ha összehasonlította önmagát a meggyőződéssel hirdetett eszményi világgal. Azonban vannak sokan, akiknek a tanár részéről még valami lökés is kell. Ez esetekben szükség van arra, hogy az ifjú a célgondolat alapján végzett önismere- téről őszintén beszámoljon tanárának. Az ebben kifejeződő bizalom a fordulópontnak harmadik feltétele. A helyes irányba való vezetés érdekében mindenekelőtt bizalmat szoktam kérni tanítványaimtól. De nem állok meg ennél a kérdésnél, hanem felvetem a kérdést: Van-e valakinek oka a bizalmatlanságra? Ha erre nincsen felelet, akkor azt szoktam még mondani, hogy bizalmatlanságra csak akkor volna ok, ha valakinek a bizalmával már visszaéltem volna, ha valaki például büntetést kapott volna olyan tettéért, amelyet csak bizalmas megnyilatkozásból tudtam meg. A magam részéről becsületbeli kérdést csinállok abból, hogy a bizalmas megnyilatkozásoknak kellemetlen következményük sohasem lehet. Az ifjúság lelki világába való bekapcsolódás részben könnyű, részben nehéz, részben nagyon nehéz. Találkoztam olyan esettel, amelynek az a lényege, hogy az ifjú olyan kizárólagos világnak tekintette lelki életét, amelynek mélyére senki sem tekinthet. Az ifjúság lelki gondozásával foglalkozó nevelő hamar megérzi ezt az ellenállást és törekszik a bezárt vár bevételeire. Tanítók, tanárok és szülők csak akkor fejthetik ki teljes nevelői erejüket, ha a gyermek és az ifjúság kigombolkozik, ha kitárja lelkét. Tapasztalatom azt mutatja, hogy — kivételeket nem tekintve — a gyermekek és az ifjúság lelkének legrejtettebb fiókjai is megnyílnak, ha a velük való odaadó foglalkozást, az igazi törődést látják. Ez a megnyilatkozás történhetik egyrészt szóban és írásban, másrészt az osztály előtt és négy szemközt. A valóban kényes ügyek általában csak négy szemközt kerülnek felszínre. Az is tapasztaltam, hogy írásban sokszor könnyebb a megnyilatkozás, mint szóban. A lelki megnyilatkozásnak természetesen feltétele az, hogy lehetőséget is adjunk rá. Én erre több alkalmat adok. Egyik alkalmam az, hogy mint tanítóképzőintézeti igazgató azt szoktam

tanítványaimnak mondani, bármiféle bajuk, bánatuk, lelki nehézségük, küzdelmük van, alkalmas időben jöjjenek hozzám, szívesen meghallgatom őket, és — ha lehetséges — segítek rajtuk. Hogy milyen nagy szükség van az ilyen lelki gondozásra, hogy milyen nagy szükség van arra, hogy a lelki feltáráshoz alkalmat adjunk, azt nagyon sok példával tudnám igazolni. A polgári iskolai tanárképző főiskolán volt egy tanítványom, aki a középfokú iskolában való lelki gondozás hiányát így panaszkolja el: „A 17. életévemben voltam, amikor bennem a test és a lélek harcolni kezdett. Olvastam Szent Benedek tanítását. Ez utasítást ad arra, hogyan verjem ki a lélek legbelsőbb várából a gonosz csábítót. Érzem, hogy van sátán, mert sokszor nem azt csináltam, amit szerettem volna. A testem mást követelt, mint a lelkem. A fejetetején állt bennem minden. Borzasztó visszagondolni erre az időre. Súlyos vádakkal illetem tanáraimat, mert nem segítenek rajtam. Hát nem látják, hogy beteg vagyok?” Hány olyan diák jár most is közöttünk, aki lelkileg ilyen beteg, aki lelki háborújában már-már elesik, s nem megyünk segítségére! Nem segítünk, mert nem is sejtjük, hogy segíteni kellene. A bennünket erről az oldalról érhető súlyos vádnak elejét vehetjük, ha felajánljuk segítségünket, ha alkalmat adunk arra, hogy az ifjúság elénk hozhassa lelki küzdelmeit és ha magunk is törekszünk a lélek belső várába bejutni.

4. A fordulópont a legszemélyesebb ügyek közé tartozik. Ez azt jelenti, hogy itt sok esetben csak akkor számíthatunk eredményre, ha az ifjú maga határozza el a megfordulást és ereje tudatában bizik vállalkozása sikerében. Szóval a célgondolat, az önismeretre való törekvés és a bizalom mellett a fordulópontnak negyedik feltétele az önbizalom. Az önbizalomnak lényeges alkotóeleme a hit. Amíg Istenben bízunk, addig van reményünk. Egyik tanítványom sokszor meritett erőt hitoktatójának következő mondásából: „Semmi sincs elveszve, amíg az embernek hite van.” Vannak, akik az önismeretre való törekvésnek gyengéjéül róják fel azt, hogy hibáink ismerete kishitúségre vezet. Ezek azonban megfélekednek arról, hogy önismeretünkben erényeink tudata is bennfoglaltatik. Rendszerint az ifjúnak valamely jó tulajdonsága az a szilárd alap, amelyen megvethetjük a lábunkat, hogy a kedvezőtlen jellemvonások területén előidézhesük a kívánt fordulatot. Sem a kishitúság, sem az elbizakodottság nem hozhat létre sikeres megfordulást, hanem csakis az egészséges önbizalom.

A fordulópontok kérdésének tárgyalásával kapcsolatban röviden érintenem kell a lelki megújódásra való törekvésnek néhány nehézségét. Vannak, akik az ilyen pedagógiai törekvéseknek nagy nehézségét (tehát értéküknek kisebb voltát) látják abban, hogy vállomásában az ifjú melléje is foghat az igazságnak. Azt tapasztaltam, hogy ez a melléfogás az ilyen munkának csakis a kezdetén fordulhat elő és olyan iskolában, amelyben visszaélték az ifjúság bizalmával. Az ifjúságban él valami

ösztönszerű védekezés, amellyel hibáit takarja. Azonban mihelyt meggyőztük egy szebb világ szükségességéről, mihelyt sugalmazással, példaadással vágyat ébresztettünk benne e szebb világ iránt, mihelyt átsugárzással erőt nyújtottunk e szebb világ megvalósítására és mihelyt abban a tudatban él, hogy teljes amnesztiát kap a múltért, akkor, a kivételeket nem tekintve, a hét lakattal elzárt lelki fiókok is megnyílnak. Ha tehát valaki azt kérdezi tőlem, lehetséges-e, hogy valaki nyilatkozatában nem őszinte, akkor azt mondom, ez elvileg lehetséges, de ha helyünkön vagyunk, akkor a kezdet nehézségei után ez csak kivételesen fordulhat elő. Az igazság az, hogy nem a lelki gondozás nyomában jár a hazugság, hanem a hazugság nyomában kell lelki gondozásnak járnia.

Vannak, akik ilyen nevelői munkát még nem végeztek, akiknek a lelkét nem hevítette még át egy-egy ifjúnak önmagával való viaskodása, ennél fogva kételkednek abban, hogy a lelki élet mélységeivel foglalkozó nevelés sikeres lehessen. Ezek egyelőre pedagógiai színvakoknak látszanak. Amint a színvaknak hiába magyarázzuk a színeket, hasonlóképen az említetteknek hiába beszélünk az irracionális élet befolyásolásának lehetőségéről. Azonban mint minden hasonlat, ez a hasonlat is sántít, mert remélnünk kell, hogy idővel — megkapó esetekkel kapcsolatban — sikerül a meggyőzés. Addig is arra van szükség, hogy saját lábunkra állva, lelkiismeretünkre hallgatva, folytassuk ezt az erkölesi tökéletesedésre irányuló munkát. A hitetlenek pedig kíséreljék meg ezt a gondozást, s akkor talán hívők lesznek.

Az ifjúságnak esetleges kedvezőtlen múltja, a megfelelő gyermekszoba hiánya sokszor óriási tehertétel. Az ifjúság iskolai nevelésének sokszor egyik legfőbb kérdése a múlt hibáinak jóvátétele. A fordulópontot sokszor éppen az teszi szükségessé, hogy eddig nem jól nevelték az ifjút. A lelkileg elhanyagoltaknak van legnagyobb szükségük arra, hogy fordulóponthoz jussanak. De minél elhanyagoltabb valaki, annál göröngyösebb út vezet fölfelé, azaz emelkedések után ismét süllyedések következnek. Ezekkel a süllyedésekkel kapcsolatban hamar hajlandók vagyunk egyrészt azt mondani, kár minden fáradozásért, másrészt pedig arra az álláspontra helyezkedünk, hogy a módszer helytelen. Nem vesszük észre, hogy süllyedések ugyan vannak, de a süllyedések legmélyebb pontjai mégis magasabban állnak, mint a kiindulás pontjai. Nem vesszük észre, hogy az illetőnek lelki élete az emelkedések után következő süllyedések ellenére is felfelé halad.

Nehézsége ennek a kérdésnek az is, hogy az eredmény sokkal nehezebben látható, nehezebben mérhető, mint valamely tárgyból való tudás. Itt sokszor megmérhetetlen dolgokról van szó.

Középfokú iskolában, ahol többen tanítanak, az eredmény jórészt attól függ, hogy egyebütt mit hall az ifjúság. Így a lelki

gondozás sikere sokszor függvénye a tanártestület összhangzatos vagy szétágazó munkájának. Az összhangzatos tanári munka lehetőségének előmozdítása érdekében kívánatos, hogy minden rendű tanárképzésben behatóan tárgyalassanak ilyen nevelési esetek.

Fordulópontra törekvő munkánk sokszor csak frontáttörés útján juthat a lélek belsejébe. Gyakran nemcsak egyesekben kell ilyen frontáttörést végezni, hanem egész osztályokban is. Erre akkor van szükség, ha a kedvezőtlen közszellem akadályozza az egyeseket abban, hogy új életet kezdjenek. Ilyenkor az egyesek megfordulása érdekében az osztályokban megfelelő környezet biztosításáról kell gondoskodnunk. Sőt nemcsak az osztályok kedvezőtlen szelleme, hanem a szülői háznak esetleges ellentétes hatása és társadalmi életünkben tapasztalható egyes egészségtelen mozzanatok is nehézséget gördítenek nevelői munkánk elé.

Vannak esetek, amelyekben fordulópontra való törekvésünk valamely okból nem sikerült. Ezekkel azonban szembenállnak azok az esetek, amelyekben a megfordulás sikerült. S ha ez a pozitív eredmény csak néhány esetet jelent is (a többiek pedig általánosságban erősödtek meg eddigi jó irányukban), ezt is értéknak kell minősítenünk. Egyrészt minden egyes jobb ifjú önmagában is érték, másrészt pedig sokszor néhány megfordulás elegendő ahhoz, hogy valamely osztály egészségtelen közszelleme megváltozzék. Az is lehetséges, hogy néhány ifjú határozott állásfoglalása egy egész intézet erkölcsi légkörét kedvezőbbé tudja tenni. Azokban az esetekben pedig, amelyekben az eredmény most semminek látszik, a munka mégsem tekinthető mindig egészen hiábavalónak. Ugyanis ezek a törekvések egyrészt belül olyan munkát indítottak meg, amely kívülről még nem látszik, másrészt pedig akárhányszor előfordul, hogy munkánk csak később hozza meg gyümölcsét. Ha minden tanító és tanár évenként legalább egy, valóban elhanyagolt lelkületű gyermeket vagy ifjút terelne jobb útra, akkor az iskolai jellemnevelés ügye kilométeres lépésekkel haladna előre.

Láttuk, hogy a megfordulásnak első feltétele megfelelő célok kitűzése. Ezt többek között mintaképek bemutatásával is végzem. Az évváró ünnepélyeken egyes végzett növendékeket szoktam legkiválóbb jellemvonásaik bemutatásával mintaképül a többiek elé állítani. (Ezek általában valami jutalmat is kapnak.) Ezzel is törekszem a lelki megfordulás számára kedvező talajt teremteni. Ez a törekvésem egyik növendékünkben ilyen hatást keltett az iskolai év végén: „Már régen megalkottam magamban a véleményt arról, hogy milyen állásponton van intézetünk az előítélettel szemben. Ez a vélemény pedig az volt, hogy nincs előítélet. Mindenki annyit ér, amennyit dolgozik. Azonban szerettem volna ezt hivatalos helyről is hallani, hogy a kétség tudatát a bizonyosság váltsa fel. Az évváró ünnepélyen elhangzott szavak adták meg a bizonyosságot. Mert ahol azt

halljuk, hogy vannak fordulópontok az ifjúság életében, amelyeken őket át kell segíteni, ott nem lehet abban kételkednünk, hogy a tékozló, de megtérő bűnöst őszinte bűnbocsánattal várják. S hol láttuk ezt klasszikusan? A kitüntetett ötödéveseknél. Nem egynek jellemzése régebbi bűnökről is szól. Ilyen volt N. N. is. Ötödéves korára mintha kicserélték volna, mert egy új N. N.-t üdvözölhetünk az intézet fiai között. "Egy másik növendék szerint: „Láttam, hogy nemcsak azok álltak ott, akik mintegy predestinálva voltak arra, hogy kitüntetést kapjanak, hanem az igazgató úr észrevette az új értékeket, az új bajnokokat is, és elismerte azok céltudatos munkáját. Ez a meglátás tette készítet." Ismét más növendék így nyilatkozott: „Röviden írom le, milyen elhatározással volt rám az évváró ünnepély. Nem beszélni, hanem cselekedni fogok. Meg fogom mutatni, hogyan lehet jeles tanuló az olyan elégséges rendű növendékből, mint amilyen én vagyok. A kitüntettek között is voltak, akik elsőéves korukban gyengébb diákok voltak."

Az ilyen példák általában lelki megfordulásra törekvő elhatározások, amelyekkel kapcsolatban most az a feladatunk, hogy ellenőrizzük, vajjon mennyiben váltják valóra az igéreteket.

Ezek az elhatározások kérdésemnek csak bevezető részéhez tartoznak, lényegét a valóságos megfordulások jelzik. A következőkben ilyen esetet mutatok be. Az esetnek kiindulópontja az a válasz, amelyet egy volt növendékem negyedéves korában az iskolai év elején a következő kérdésre adott: „Milyen vagyok én?" A felelet a következő:

„Igen nehéz helyzetben vagyok. Az a feladatom, írjam meg minden hibámat őszintén, minden következmény nélkül. Nekem azonban kettős aggodalmam van. Az egyik az, hogy esetleg nem találok el a megfelelő hangot, a másik pedig az, attól tartok, ha őszintén lefestem magamat, talán marad valami kedvezőtlen nyom Igazgató Úr lelkében. Az alaphiba a hitelenségem. Ennek tulajdonítom, hogy fel van fordulva az egész lelki világom. Bizalmatlan vagyok mindenkivel szemben. A nyáron — 3—4 személyt kivéve — emberkerülő voltam. Nem tudok forogni társaságban; ahová néha el kellett mennem, ott az utolsó voltam. S bizony sokszor irigykedtem azokra, akik jól tudnak beszélni, s ezért haladnak is az iskolában. Én egy időben határozott irigységet éreztem Y. iránt. Helyesebben: zúgolódtam azért, mert ő jobb jegyet kapott, mint én. Ez az osztályzatügy meg a segélyezés ügye sokszor bántotta a lelkemet. Ezekkel kapcsolatban bizony mindig zúgolódtam, úgy éreztem, hogy mellőzött vagyok. És én azt hiszem, természetemnél fogva zúgolódni is fogok. Nem engedelmeskedem, illetőleg igyekszem kibújni a munka alól. Szeretek „lőgni“. De viszont ott, ahol jó dologról van szó, mindig első szeretnék lenni. Hanyag voltam. Megtörtént, hogy egyszer sem olvastam el a történelmet, úgy mentem órára minden lelkifurdalás nélkül. Ha nem fogott is meg soha egyik tanár úr

sem, azért mégis biztosan megéreztek tudásom hiányosságát s ennek megfelelően minősítettek. Ebben én persze nagyon sokszor a tanár urak részrehajlását láttam. Fizikából például azért nem kaptam egyest, ez volt a véleményem, mert nem mentem dolgozni a tanár úrnak. Továbbá gúnyolódok. Vérg tudok sérteni valakit, ha nem ismeri el az én igazamat. A kiállhatatlanságig gúnyolódó, kárörvendő, kritizáló voltam. Társaim között alig akad egy jóbarátom. Tavaly jóformán mindenkit csúfnevén szólítottam. Ezt nagyon nehezen tudom elhagyni. Természetemmé vált a kritizálás. De nemcsak kritizáltam társaimat (tavaly az ellenzék szószólója voltam), hanem amikor mászt (nálamnál jobbat) valami baj ért, szinte jól esett. Ha rosszul felelt valaki, rögtön számítottam, milyen jegyet fog ez kapni félévkor, és állandóan magamat igyekeztem előtérbe helyezni. Ezekről még jegyzetet is vezettem. Sokszor képmutató voltam. Igazgató Úr szorgalmas, jó tanulónak ismert (legalább is azt hiszem), pedig én lényegében nem voltam az. A jegyért tanultam. Igen, sokszor szinte hősködtem azzal, hogy nem keltem korábban, amikor sok lecke volt, sőt néha 6 óra 10 perckor, tehát szabályellenesen keltem fel. Igen, a szabály! Engedelmeskedtem, mert muszáj volt. Én nem láttam semmi hasznát például annak, hogy féltíz után nem szabad beszélgetni a hálóban és bizony sokszor beszéltem. Hiú voltam. Fájt, ha azt láttam, hogy mások szebben tudnak öltözködni. Fáj, hogy nem tudok behízlelgő lenni, nem tudok érvényesülni. Bizony sokszor elszomorodtam, amikor nálam tehetségtelegebb fiúk (ez nem önámítás) tanítványt kapnak, jobban haladnak előre. Sok keserű percem van a miatt, hogy nem tudok helyzetembe belenyugodni. Koravén vagyok. Igazgató Úr! Már gyermekkoromban megismertem, mi az élet. Megismertem a nyomort, a gondot, a szenvedést, a küzdést. Ezért kavarg most a lelkem. Hát igaz ez, amit itt tanulunk? Meg lehet ezeket az ideális emberi tulajdonságokat szerezni? Mi szükség van erre? Örökké ilyen kérdések zavarják, háborgatják a lelkemet. És én nem mentem senkihez. Még az édesanyámhoz sem mentem, mert félek, hogy nem ért meg. S most ebben az írásban Igazgató Úrtól kérek segítséget. Sokszor akartam már megkérni Igazgató Urat, de nem voltam eléggé bátor. Egyszer már lent voltam az irodában is, de egy hirtelen pillanatban meggondoltam a dolgot, az irodavezető tanár úrtól krétát kérve (képmutatás) kijöttem. Nem tudom kifejezni most valahogy magam, de azt hiszem, Igazgató Úr megérti az én lelki állapotomat, talán segítségemre jön a válaszúton. Lehet, hogy Igazgató Úr előtt ezek, amiket leírtam, mindennapos dolgok, de az bizonyos, hogy nekem égető problémák. És én ezeket a problémákat szeretném már megoldva látni. Szeretném, ha a bennem dúló vihar lecsendesedne és ismét a régi vágányokon haladva elérném célomat: a tiszta, a boldog földi életet, amely az örökkévalóságba vezet. Szeretnék derült arcú ifjú lenni, aki örülni tud minden csekélységnek. Szeretnék mosolygó tanító lenni. Szeret-

nék jellemes ember lenni. Érzem, most még messze vagyok ettől, de hiszem, rendszeres vezetéssel el tudom érni édesanyám, nővérem igen nagy örömére és Isten dicsőségére. Igazgató Úr, kérem, bocsánatot kérek a kissé felületes írásért és a szabálytalan betűalakokért. De ezt készakarva írtam közvetlenül ide, mert tapasztalatból tudom, hogy ha megfogalmazok valamit és csak azután írom le, legtöbbször kihagyom a rámnézve veszélyesnek látszó részeket.“

Miután ezt a lelki rajzot elolvastam, lehívtam a növendéket az irodába és másfél órán át tanácsokat adtam neki arronakozólag, hogyan érheti el azt a célt, amelyet írása végén kifejezett. Június havában beszámolót kértem az egész osztálytól ilyen címen: „Lelki fejlődésem a lefolyt iskolai évben.“ Szóban lévő növendékeim — többek között — a következőket írja:

„Az év elején boldogtalan voltam... Az idei évnek legnagyobb áldása számomra, hogy megtanultam rózsaszín szemüvegen látni a világot. Optimista lettem, szeretem a dalt, a zenét, úgyhogy néha önkénytelenül is nótára nyílik az ajkam. Mindenben: tettben, szándékban, gondolatban a szépet, a jót igyekszem meglátni. Úgy érzem, jövő feladatomban ezt a lelkiületet megőrizni, csiszolgatni, finomítani, hogy ezzel a lelkiülettel minél több ártatlan lelket vezethessek a mi Urunk, Jézus Krisztus elé, hogy elmondhassam nyugodt lélekkel; Uram! elvégeztem, amit reám bízta!“

Itt láttunk egy csúnya bevezető képet és egy szép záróképet, s most pedagógiai szempontból az a kérdés vetődik fel, *hogyan* történt a megfordulás. Ennek pontosabb megállapítása végett a következő év elején arra kértem növendékünket, írja le a megfordulás módját. Beszámolója elején újra vázolja multbeli hibás, rendezetlen, hibákkal átitatott, boldogtalan lelki világát, majd így folytatja:

„Ez az én keresztmetszetem. Ilyen lelki összetevődöttséggel indultam a IV. évfolyamra, a neveléstani óráknak. Megmondom őszintén, közömbösen állt előttem a neveléstani óra. Nem izgatott nagyon, s szürke paragrafusmagolási óráknak festettem ki magamban, ahová mindig jól elkészülve bemegyek, várom, mikor szólít fel Igazgató Úr. Ha felelnem kell, teljes nyugodtsággal elmondom a soron lévő leckét. Azonban csalódtam. Ez az óra nekem nem a magolást jelentette, hanem a lelki megújulást. Mindjárt az első óra megfogott. Igazgató Úr elsősorban nem a lecke megtanulását kérte tőlünk, hanem bizalmat, őszinteséget. Újszerű volt nekem ez a beszélgetés, s már ezen az órán elhatároztam, hogy Igazgató Úrhoz fordulok tanácsért s vezetésére bízom magamat. Nem győzők eléggé köszönetet mondani, hogy engem a mélységből kiemelt, megmutatta az utat, amelyen haladnom kell, ha megelégedett, boldog, harmonikus életet akarok élni, s másokat — már életemmel is példát mutatva — vezetni. Emberkerülő voltam. Igazgató Úr ezt megtudva, megparancsolta, hogy menjek el oda, ahová nem akaróznék elmenni. Parancs pa-

rancs. Elmentem, eleinte parancsból, később a nélkül, s észrevétlenül elszállt a félenkségem, eltűnt az embergyűlöletem. Tépelődő, búskomor, kedvetlen voltam. Igazgató Úr kedvet ébresztett bennem a zene, a dal iránt. Lassanként egészen kiszorult belőlem a „tragikusság“, s most rózsaszín szemüvegen, dallal az ajkamon nézem a világot. Ó, hányszor zavarta meg lelkem nyugalmat e világ szennyos oldalának meglátása! „Nem kell észrevenni“, intézte el Igazgató Úr. Engem megragadott ez a rövid útbaigazítás, szinte kételkedve kérdeztem magamban: „Lehetséges ez?“ De megpróbáltam, s az eredmény az, hogy most már én mondom, bizony nem érdemes észrevenni az élet mocskosságát, mert magunkat is beszennyezzük. Nem volt önbizalmam. Amikor ezt mondtam Igazgató Úrnak, csodálkozást láttam keresztülvonulni arcán. Ki is fejtette nézeteit, hogy tulajdonképen nekem semmi okom sincs bizalmatlannak lenni magammal szemben, hiszen képességeim olyanok, hogy ezért csak hálát adhatok a jó Istennek. Csakugyan — gondoltam magamban — milyen hálátlan voltam én a jó Istennek szemben, mennyi mindennel megáldott, s nem-hogy megköszöném, de még kétségbe is esem, nem bízom önmagamban. Vallásosságom csak külsőségekből állott. Nem tudtam megtalálni az Istent, nagyon sokszor kételkedtem a jó Isten létezésében is, szóval elvesztettem a hitemet. „Nagyon sokat imádkozzék!“ — kaptam az útmutatást. Nehéz munka volt. Hányszor elveszítettem újra a fonalat, amikor már azt hittem, mellém állt az Isten. Hányszor próbált erőt venni rajtam a csüggedés, de nem hagytam magam és megtaláltam az Atyát. A kitartás eredménnyel járt. S nem dicsekvésből, hanem a világos helyzet kedvéért írom le, hogy a nyáron még a hétköznapokon is ott voltam mindig a szentmisén. Ilyenkor a jó Istennek hálát adva köszöntem meg, hogy megengedte érnem ezt az időt, amikor megint az Őt követők seregéhez tartozom. Fogalom voltam a gúnyolódás, a csipkelődés terén. Viszont igen sok fájdalmat, lelki feljajdulást okozott nekem társaim gúnyolódása. Kezdtém vizsgálni az ügyet, megütődve jöttem rá, hogy hiszen ez csak természetes reakciója az én magatartásomnak. Igyekeztem leszokni erről. S amilyen mértékben elhagytam mások csipkedését, úgy maradtak el a felém irányzott fulánkok is. Akaratom igen gyenge volt az év elején. E téren sok segítségre, útmutatásra volt szükségem, hogy valami eredményt érjek el. E téren is kaptam tanácsokat, de a haladás nehezen ment, sokszor visszaestem. A hullámvölgy alsó szintje azonban mindig feljebb került. Elkövetett hibáimért magam szabtam meg a büntetést, mégpedig elég szigorúan. Általában magammal szemben erős bíráló érzékem fejlődik ki, s igen sokszor büntetem magam úgy, hogy nem tud róla senki sem. Igen hatásosnak találtam önmagam bezárását. A következő alkalommal már csak azért is tartózkodtam a rossz cselekedettől, hogy megelőzzem ezt az önbüntetést. Nagyon fejlesztő hatással volt akaratomra a neveléstani könyv. Ennek jóformán minden szakaszával kapcsolat-

bán adódott alkalom, hogy fokozzam, acélozzam akaraterőmet. Talán egy példát. *A kötelességre való nevelés* című fejezetet tárgyaltuk. Igazgató Úr mindjárt ránk vonatkoztatta az ebben foglaltakat, s megindult bennem a munka. Nagyon megfogott ez a mondat: „Adnak tanácsot, de nem adnak kalácsot“. Eszembe jutott, hogy én tegnap kaptam csomagot, s milyen egyszerűen kiadtam néhány társamnak az útját azzal, hogy ruhanemű jött benne. Kezdtett furdálni a lelkiismeret, s még aznap meghívtam a fiúkat uzsonnára. Azt hiszem, nem is kell bővebben kifejtenem, hogy mennyit erősödtem az igazság elmondásával. Másik példa a neveléstani óráról. Nagy élmény volt számomra *A tanító jobb jellemvonásai* című § 8. pontjának tárgyalása. „A tanító lelke legyen egyensúlyban.“ E mondat tárgyalása közben úgy éreztem, hogy Igazgató Úr meg a fiúk szavai mind nekem szólnak. Önkénytelenül is kezdtem vizsgálni magamat, vajjon milyen vagyok én ebből a szempontból. Az eredmény szomorú volt. Eddig jóformán én voltam a zsörtölődők vezére, a sérelmek örökös hangoztatója. Mindig olyan dolgon rágódtam, amin változtatni úgysem lehet, s csak zavartam önmagam és a fiúk lelki nyugalmát. Ekkor elhatároztam, hogy ez ellen küzdeni fogok. Úgy érzem, a küzdelem sikerült. Volt nekem még egy — mondanám egész eddigi életemet fekete fátyollal bevonó — tulajdonságom: szégyeltem szegény voltomat. Mennyi fájdalmat okozott az nekem, amikor vasárnap délutánokként egyedül voltam bent a dolgozóban; tudtam, hogy a többiek moziba mentek. Hányszor szúrtak érte, hogy: Mit álszentieskedel, miért nem jössz velünk? Ők nem tudták anyagi küzdelmeimet, hiszen sohasem csináltam belőle közügyet; nem látták, mennyit kell birkóznom a gonddal és mennyi mindent kellett nélkülözni szegénységem miatt. Nem sírtam sohasem hangosan, nem jajgattam tele a világot, csak befelé peregtek könnyeim. S hála vezetőmnek, megtaláltam e könnyeknek orvosságát, felszárítóját. *Nem anyagi helyzetem javult, hanem megváltozott lelki berendezettségem.* Ez az orvosság az *Assisi Szent Ferenc élete* című munka. Aligha volt még könyv, amely életemre annyira átformálólag hatott volna, mint ez. Assisi csodálatos életű szentje megszerettette velem a szegénységet, a nélkülözést, a nyemort, s lelkem tartalmát azóta az ő szavaival fejezhetem ki: „Szent szegénység! Te megsemmisítesz minden vágyakozást, minden zsugoriságot, minden földi gondot! „Igen, mindent megsemmisít, csak egy vágyamat nem tudja megsemmisíteni: az eszményeim felé való közelebbjutást. E kis írásomból kitűnik, hogy ez az esztendő jóval több rám nézve egy rendes iskolai évnél. Ez kiemelt, irányt mutatott, elindított a helyes úton. Utam végén pedig mint fényes napkorongok tündökölnek az eszmények, s én haladok, bár néha bukácsolva, de a felállás után ismét haladok céltudatosan a Glóriás felé.“

Végül még röviden azt akarom érinteni, hogy minden iskolában fontos a lelki megfordulásra való törekvés, de legnagyobb

szükség van ilyen lelki megújulásra a tanítóképző-intézetekben. A tanító nemcsak tudásban, hanem lelkületben is csak azt adhatja tovább, amije van. Azt szoktam tanítványaimnak mondani, ha kikerülnek az életbe, a legelhanyagoltabb, azaz az úgynevezett rossz gyermekeket karolják fel elsősorban. Munkájuknak egyik legégetőbb részét oldották meg, ha ezen a téren sikerük van. Természetesen a leendő tanítók hamarabb fogják ezt a tanácsot követni, ha a tanítóképző-intézetben példát láttak erre. Bár természetszerűleg lelkileg mindenkit gondozunk, mindenkinek a jellemét törekszünk erősíteni, mégis elsősorban azokban törekszünk lelki megfordulást előidézni, akiknek legnagyobb szükségük van rá. Ha az elhanyagoltakat az értelmi képesség szempontjából rangsorba állítjuk, akkor először a legtehetségesebb ifjában törekszem a megfordulást előkészíteni. Ezzel nyert a nemzet legtöbbet. Azután következnek a többiek.

Ha nemzeti életünk szükségletét nézzük, akkor meg kell állapítanunk, hogy elsősorban nem lángeszű emberekre van szükségünk (elegendő ezekből aránylag kiesiny szám is), hanem olyanokra, akikben a józan értelem nemes érzülettel és erős akarrattal párosul. A nemzetnek a következő egyszerű dologra van égető szüksége: olyan emberekre, akik úgy élnek, ahogyan beszélnek; olyan emberekre, akik a jobb jövőt nemcsak hirdetik, hanem valóban szolgálják is becsületes munkájukkal és minden lépésükkel. A lelki megfordulások rendkívül sokat segíthetnek ezen a téren. Mélységesen meg vagyok róla győződve, hogy a nemzetnek akkor tesszük a legnagyobb szolgálatot, ha ilyen lelki megfordulások elérésével a lelki élet mélységeiből hozzuk elő azt a magyar erőt, amely egészséges világnézettel egységesen építő jövő-nemzedéket teremt.

PADÁNYI-FRANK ANTAL.

AZ ÓRAVÁZLAT KÉSZÍTÉSÉNEK SZEMPONTJAI.

Korunk tantervi reformjainak és újabb módszeres eljárásainak kiindulópontját a világháború tanulságaiban kell kereshnünk. A szörnyű katasztrófa nyilvánvalóvá tette a nép neveltsége és háborús teljesítménye közötti összefüggést, s nem csoda, ha a közvélemény az észlelt hiányok pótlását elsősorban az iskolai nevelés terén igyekezett megvalósítani. Ezt a törekvést nem csekély mértékben segítették elő a háború után keletkezett újabb eszmeáramlatok, melyek az iskolába bebocsátást követeltek. Hogy e reformhullámnak melyik fázisában vagyunk jelenleg, ki tudná megmondani? Két észlelet mindenestre azt látszik tanúsítani, hogy a reformoknak legszélsőségesebb, Sturm und Drang korszakán már szerencsésen túlestünk. Az egyik észlelet arról számol be, hogy ma már szinte teljesen elfogytak azok